

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA KUTADGU
BİLİG

KUTADGU BİLİG IN THE CONTEXT OF VALUES
EDUCATION

Tuğba ŞİMŞEK*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Şimşek, T. (2021). Değerler Eğitimi Bağlamında Kutadgu Bilig. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (27), 327-341.

Şimşek, T. (2021). Kutadgu Bilig in The Context of Values Education. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (27), 327-341.

 10.29228/kesit.50965

Geliş / Submitted / Отправлено: 19.04.2021
Kabul / Accepted / Принимать: 20.06.2021
Yayın / Published / Опубликованный: 25.06.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, tugbasimsek5@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA KUTADGU BİLİĞ*

KUTADGU BILIG IN THE CONTEXT OF VALUES EDUCATION

Öğr. Gör. Dr. Tuğba ŞİMŞEK

Öz: Kutadgu Bilig on birinci yüzyılda Balasagunlu Yusuf Has Hacib tarafından yazılmış "İslami Dönem Türk Edebiyatı"nın bilinen ilk eseridir. Eserde felsefe, psikoloji, sosyoloji, tıp, din, iletişim, spor, eğitim, folklor vb. gibi pek çok bilim dalına hitap eden bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler ışığında verilen öğütler de pek çok değeri barındırmaktadır. Değerler verilirken düz bir anlatımdan kaçınılmakta, değerler karakterler ve temsil ettikleri özellikler üzerinden karşılıklı konuşmalar yoluyla tartışılabilir olarak örneklerle ele alınmaktadır. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da on kök değere yer verilmektedir. Bu değerlerin Kutadgu Bilig'de de yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışmada, Kutadgu Bilig'de yer alan değerler nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve betimsel tarama yönteminden faydalanılarak değerlendirilmiştir. Beyitlerin farklı yöntem-tekniplerle Türkçe derslerinde kullanılabilirliği üzerine görüşler sunulmuştur. Eser farklı yönleriyle çok boyutlu olarak incelenmiş eserden örneklerle bu açılar verilerek yorumlanmıştır. Sonuç olarak Kutadgu Bilig içinde yer alan bugün bile önemini koruyan bilgilerle değerler eğitimine kaynaklık edebilecek nitelikte olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Kutadgu Bilig, Türkçe, Türkçe Dersi, Türkçe Eğitimi.

Abstract: Kutadgu Bilig is the first known work of "Islamic Period Turkish Literature" written by Balasagunlu Yusuf Has Hacib in the eleventh century. The book contains information that appeals to many disciplines such as philosophy, psychology, sociology, medicine, religion, communication, sports, education, and folklore. The advice given in the light of this information also contains many values. While giving values, a straightforward expression is avoided, values are discussed with examples through discussions over the characters and the features they represent. Ten root values are also included in the 2019 Turkish Course Curriculum. It has been determined that these values are also included in Kutadgu Bilig. In the study,

---

*"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

the values in Kutadgu Bilig were evaluated by making use of qualitative research methods, document analysis and descriptive scanning method. Opinions on the usability of couplets in Turkish lessons with different methods and techniques are presented. The work has been examined in different aspects in a multi-dimensional way and interpreted by giving these angles with examples from the work. As a result, it is seen that the information contained in Kutadgu Bilig, which remains important even today, can be a source of values education.

Key Words: Values Education, Kutadgu Bilig, Turkish, Turkish Lesson, Turkish Education.

GİRİŞ

Değer kavramı, eğitim, sosyoloji, psikoloji vb. pek çok bilim dalında yer almakla birlikte bu kavram için henüz ortak bir tanıma varılabilmiş değildir; ancak eğitim alanında yer alan değerler, Güngör'ün (2000) tabiriyle bir şeyin iyi ya da kötü olarak tanımlanması olarak görülebilir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ise değerler şöyle tanımlanmaktadır:

“Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır” (MEB, s.4, 2019).

Değer kavramının özelliklerinden yola çıkarak tanımlamak kavramı anlaşılır kılmaktadır. Değerler, insana özgü, öğrenilebilir, öğretilir ve paylaşılabilir; bireylerin davranış, tutum ve seçimleriyle ilgili, birbirleriyle iç içe geçmiş dinamik, toplumsal, birleştirici olgulardır (Şimşek, 2021). Değerlerin toplumu oluşturan bireyleri birleştirici unsur olması ve bireyleri ortak bir paydada toplaması bu kavramın “millî eğitim” için önemli olduğunu göstermektedir.

Değerler eğitimi son yıllarda teknolojinin de etkisiyle ön plana çıkmaktadır. 2019 yılında yayımlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da on kök değere yer verildiği görülmektedir. Programda değer olarak yer verilen on kök değer: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Bu değerlerin tanımı programda yapılmamakla birlikte değer eğitiminde bütünleştirici bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir.

Değerler eğitiminde ön plana çıkan doğrudan, dolaylı, telkin, muhakeme, belirginleştirme vb. gibi bazı yaklaşımlar literatürde yer alsa da bu başlıklar geliştirilmeye muhtaçtır. Değerler eğitimi için çok farklı yöntem-tekniğe faydalanılabilir. Bununla birlikte öğrencinin ailesi, yaşantıları, sosyal çevresi, sanal hayattaki rolü, öğretmenin tutumu vb. gibi etkenler değerler eğitimi için önemli bir rol oynamaktadır. Disiplinler arası çalışmaların yapılması, farklı öğrenme ortamlarının sunulması, yaparak yaşayarak öğrenmenin desteklenmesi, rol model olunması ve doğru örneklerin sunulması değerler eğitimini verimli kılacaktır. Kaynak olarak doğru metinlerin seçimi ve bu metinlerin doğru kullanılarak değer aktarımında kullanılması etkili ve

verimli bir değerler öğretimini destekleyici olacaktır.

Türkçe derslerinde konuların büyük oranda metinler üzerinden işlendiği düşünüldüğünde metinlerin doğru seçiminin önemi görülmektedir. Türkçe Öğretim Programı'nda (2019) metin seçimi yapılırken dikkat edilmesi gereken noktalar sıralanmıştır. Buna göre; orijinal metinden doğrudan alınan yayınların seçilmesi gerektiği söylenmekte doğru çevirilerin önemine dikkat çekilmektedir. Duygu ve düşünce dünyasını zenginleştiren edebi ve kültürel değer taşıyan metinler olması gerektiği belirtilmektedir. Metin seçimini yaparken amaca yönelik olmasının yanı sıra edebi ve estetik değer taşıyan bir eserden alıntı olması, iyi bir yazarın kaleminden çıkması, kültürel mirasımızı aktarması da önemlidir. Bu tanıma uyan eserlerden biri de Kutadgu Bilig'tir.

Kutadgu Bilig "Türk-İslam Edebiyatı"nın bilinen ilk örneklerindedir. Yazarı Yusuf Has Hacib tarafından Karahanlı Hükümdarı Tabgaç Kara Buğra Han'a sunulan eser, yönetimle ilgili verdiği tavsiyelerin de katkısıyla siyasetname olarak ön plana çıkmaktadır. Eser toplumun farklı kesimleriyle ilgili ideali oluşturmak adına öğütler veren 6645 beyitlik bir mesnevidir. Üstünel (2020, s.39), Kutadgu Bilig'in yazılış amaçlarından birini Türklerin ahlak konusundaki görüşlerini gelecek nesillere aktarmak olduğunu belirtmektedir. Eserde verilen öğütlerde milli ve evrensel pek çok değere rastlanılmaktadır.

Kutadgu Bilig'de yer alan değerler verilirken kullanılan anlatım özellikleri çok çeşitlidir. Alegorik bir eser olmasının yanı sıra anlatım söz sanatlarıyla zenginleştirilmiş somut örneklerle soyut kavramlar anlaşılır hâle getirilmiştir. Karşılıklı konuşmalar yoluyla ve soru-cevap yöntemiyle verilmek istenen mesaj açıklanmıştır. Eserde, kimi zaman doğrudan anlatım yolu seçilirken kimi zaman farklı metaforlardan yararlanılmaktadır. Bilgen (2019), çalışmasında Kutadgu Bilig içinde örnek olay incelemesi, buldurma, soru cevap, anoloji, yöntemleri, münazara tekniği drammatizasyon yöntemlerinin olduğunu belirtmektedir. Yine Yeşilyurt (2019), değerler eğitiminde anlatım, gezi-gözlem, eğitsel oyun, drama, örnek olay, tartışma, problem çözme, iş birliğine dayalı öğrenme ve proje tabanlı öğrenme yöntem ve tekniklerinin teorik bağlamda değerler eğitimine uygun olduğunu tespit etmiştir. Kutadgu Bilig'de yer alan değer kavramlarının varlığı ve değerlerin ele alınış şekli dikkat çekmektedir. Bu özellikleri sayesinde eser, eğitimde farklı yöntem-teknikleri kullanmaya elverişli örnekler sunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, günümüzden yüzlerce yıl önce yazılmış Kutadgu Bilig'in programda yer alan on kök değeri barındırdığını ortaya koymak ve bu değerleri Türkçe dersinde verirken kaynak olarak Kutadgu Bilig'in geçerliliğini ve kullanılabilirliğini ortaya koymaktır.

Son yıllarda değerler eğitiminin programlarda da yer almasıyla bu alanda yapılan çalışmaların arttığı görülmektedir. Literatür taraması yapıldığında "değerler eğitimi" ve "Kutadgu Bilig" ile ilgili pek çok çalışmaya rastlanılmaktadır (Bilgen, 2019; Birkan, 2016; Yılmaz, 2019; Bozkırlı, 2015; Çetin, 2018; Tekşan, 2012; Emiroğlu, 2012) ancak Kutadgu Bilig'in kaynaklık ettiği Türkçe dersinde değerler eğitiminin verilmesine yönelik uygulanabilir etkinlik örnekleri içeren bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmalar genelde Kutadgu Bilig'de değerleri ve Yusuf Has Hacib'in kullandığı yöntem-teknikleri ele alan çalışmalardır. Bu bakımdan çalışmanın ortaokul öğrencilerinin değer öğrenme sürecinde Kutadgu Bilig kaynaklık edebilir niteliktedir. Bu sebeple eserde yer alan değerler eğitimiyle ilgili örneklerin, öğretmenlere ve araştırmacılara

yapacakları çalışmalarda katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Türkçe derslerinde değerler eğitimi için Kutadgu Bilig’den yararlanarak on kök değerini farklı yöntem-tekniplerle verilmesinin ve bunların örneklerinin sunulması araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi ve betimsel analiz yönteminden faydalanılmıştır. Kutadgu Bilig eseri ayrıntılı olarak betimsel tarama yöntemiyle incelenerek on kök değerini geçtiği beyitler tespit edilmiştir. Bu beyitler arasından örneklem seçilerek derste farklı yöntem-tekniplerle işlenmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Bu doğrultuda aşağıda yer alan alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan on kök değerini Kutadgu Bilig’de yer alma durumu nasıldır?
2. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan on kök değerini Kutadgu Bilig’de nasıl tanımlanmaktadır?
3. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan on kök değerini Kutadgu Bilig kaynaklığında Türkçe derslerinde hangi yöntem-tekniplerle işlenebilir?

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel analiz yöntemlerinden doküman incelemesi ve betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Kutadgu Bilig’in tamamı taranarak öğretim programında yer alan on kök değerini üzerinden değerlendirilmiştir. Tarama modelleri; geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Karasar (2014, s.77). Bu kök değerlerinin eğitimde Kutadgu Bilig kaynaklığında hangi yöntem-tekniplerle ve etkinliklerle kullanılacağı örneklerle ele alınmaya çalışılmıştır. Kutadgu Bilig’den yararlanılarak farklı yöntem-tekniplerle değerler eğitimi için ders içi etkinlik önerileri sunulmuştur.

BULGULAR ve YORUM

1. Kutadgu Bilig ile Adalet Değeri

Kutadgu Bilig’de adalet değerini, eserin ana kahramanı Hükümdar Kün-Togdı temsil etmektedir. Kün-Togdı eserin başından sonuna kadar varlığı devam eden tek kişidir. Hükümdar bir temsilde adalet olduğunu açıklar. Üç ayaklı taht üzerinde oturur, kaşlarını çatar, elinde bir bıçak, sağında şeker solunda acı-ot bulunur ve karşısındakine korku salar (bkz. Kutadgu Bilig (KB), 765-773. b.). Bu beyitlerden yola çıkılarak bir sahne hazırlanıp öğrencilerden canlandırılması istenir. Bu sahne üzerine öğrencilerin görüşleri alınır ve daha sonra devam edilerek hükümdar bu temsilde yer alan öğelerin anlamlarını adaletle ilişkilendirerek anlatır (bkz. KB, 792-822. b.). Adalet değeri görüşlerin öğretmen tarafından düzenlenerek açıklanmasıyla verilmiş olur.

Bir başka etkinlik olarak Türkçe dersinde adalet değeri verilirken beyin fırtınası yöntemi kullanılarak öğrencilerin Güneş hakkında görüşleri istenir ve kavram haritası oluşturulur. Bu harita üzerinden ortada yer alan Güneş kapatılır ve yerine adalet konur. Benzer ve farklılıkları üzerine tartışma ortamı oluşturulur. Daha sonra Kutadgu Bilig’de geçtiği şekil okunur ve konu öğretmenin tarafından sonuca bağlanır.

Adaletin Güneş ile temsil edilmesinin farklı kültürlerde pek çok örneği vardır. Kutadgu Bilig’de de Kün-Togdı’nın doğası Güneş’e benzetilmektedir.

“Hükümdar dedi ki: Bilge kişi bu adı benim doğamı Güneş’e benzeterek verdi. Güneş’e bak, küçülmez, bütünlüğünü daima korur; parlaklığı hep aynı şekilde kuvvetlidir. Benim doğam da ona benzer, doğruluk ile doludur ve asla eksilmez. İkincisi Güneş doğar ve bu dünya aydınlanır; aydınlığını bütün halka iletir, kendinden bir şey eksilmez. Benim de hükmüm böyledir, ben ortadan yok olmam: hareketim ve sözüm bütün halk için aynıdır. Üçüncüsü bu Güneş doğunca, yer ısınır; o zaman binlerce renkli çiçek açılır. Benim bu kanunum hangi memleketle erişirse, o memleket baştan başa taşlık ve kayalık dahi olsa, hep düzene girer. Güneş doğar, temiz veya kirlili demeden her şeye aydınlık verir; kendisinden bir şey eksilmez. Benim de hareketim tıpkı böyledir; herkes benden nasibini alır. Güneşin burcu aslandır ve bu burç yerinden kıpırdamaz; yerinden kımıldadığı için de evi bozulmaz. Benim tavır ve hareketlerime bir bak, benim de parlaklığım kesinlikle değişmez” (KB, 824-835. b.).

Kutadgu Bilig’de adalet değeri eserin geneline yayılmış durumdadır. Özellikle hükümdarın sözleri, hâli tavır ve davranışları üzerinden bu değer vasfı açıklanmaktadır. Ayrıca hükümdara verilen öğütlerde de adalet değeri vurgulanmaktadır.

2. Kutadgu Bilig ile Dostluk Değeri

Kutadgu Bilig’de arkadaşlık/dostluk değerinin üzerinde özellikle durulmaktadır. Dostluğun kazanılması, gerçek dostun anlaşılması, dostluk ilişkileri vb. gibi pek çok ayrıntılı açıklama eserde yer almaktadır. Akıl ve bilgi gibi soyut dostların olması gerektiğine de değinilmektedir.

“Uçar kuş bile eşini bilir, sürüsünü bulur; sen insansın, içine karışacağın adamları seç. Yakınlıktan aranan şey iki türlü olur; bu iki şey için insan dost edindir. Biri her türlü çıkar dışında, ilahi bir sevgiyle arkadaş edindir; bu arkadaşlık içinde sadakatsizlik hatıra gelmez. Biri de kendi çıkarı için arkadaş edindir; bu arkadaşlık zorakidir ve asla esaslı olmaz. Eğer sen çıkarsız ve ilahi bir sevgiyle arkadaş edinmek istersen, onun yükünü yüklen, yüzünü asla ekşitme ve kaşlarını çatma. Bunun faydasını burada arama, sabırlı ol; bunun ecrini yarın orada Tanrı verecektir. Eğer dostluk dünya çıkarı içinse, onlarla arkadaşlık etme; eğer etmişsen ayrıl. Dost edinmiş olan ve dostluğun fayda ve zararlarını sınıyarak bilen insan ne der, dinle. Dostu çıkar ve zarar içinde sına; eğer o bu hâllerde de dostluğuna devam ederse, ona sıkı yapış. Dostun içini öğrenmek istersen, sen onu sözle hiddetlendir, ona kaşlarını çat. Seni sevip sevmediğini bilmek istersen, ondan çok sevdiği bir şeyini iste, hemen anlaşılır. Eğer bunların her ikisinde de güvenme göstermezse, bu insanı canın gibi aziz tut” (KB, 4200-4211. b.).

Arkadaşlık ve doğru arkadaşın seçilmesiyle ilgili bu beyitler okunur. Öğrencilere arkadaşlıkla ilgili fikirleri sorulur ve “Sizin için doğru arkadaş olduğunu nasıl anladınız?” sorusu sorularak öğrencilere söz hakkı verilir.

“Eş ve arkadaşlarının yükünü yüklen, gönüllerini kırma; sözünü unutma, bunu daima göz önünde tut. Eğer arkadaşın düşman olursa, o senin canına ya da toplayıp biriktirdiğin malına kasteder. Arkadaşın senin içini dışını bilir; bu içi dışı bilen kişi senden birçok şey koparır. O isterse, senin malına el uzatır; isterse canını ilik ile besler. Sen kendini nasıl gözetirsen, arkadaşını da öyle gözet; sözü uzatma. Dost edinmek kolay, fakat dostluğu korumak zordur; düşman olmak kolay, fakat barışmak zordur” (4264-4269. b).

Dostluğun önemi, dostluğu korumak için neler yapılması gerektiği, fedakârlığın sınırları üzerine öğrencilerin söz almaları sağlanır. Yaşam deneyimlerinden faydalanarak örneklerle açıklamaları istenir. Öğrencilerin dostları için yaptıkları fedakârlıklarla ilgili görüşleri alınır. Daha sonra öğrencilerden en yakın arkadaşını anlatan bir kompozisyon yazmaları istenir.

3. Kutadgu Bilig ile Dürüstlük Değeri

Dürüstlük değeri Kutadgu Bilig’de eş anlamı olan doğruluk olarak geçmektedir. Doğruluğun tanımı yapılarak örneklerle açıklanır. Örnek şahsiyetler üzerinden doğruluk ve dürüstlüğün gerektirdikleri açıklanır.

Öğrencilere aşağıdaki beyitler verilerek diyalog tamamlama yapmaları istenir.

“Ay-Toldı dedi ki: Bu sözü de anladım; ama bir şey daha sormak istiyorum. Bana doğruluğu anlat, hangi şey doğrudur; insan onunla gününü nasıl aydınlatır? Hangi yola doğruluk yolu derler; bu doğruluğun aslı nedir?” (KB, 859-861. b.)

Daha sonra soruların cevabının verildiği beyitler okunur.

“Hükümdar dedi ki: Bak, kimin düşündüğü ve söylediği bir olursa, işte doğru insan odur. Onun içi dışı gibi, dışı da içi gibidir; doğru ve dürüst kişi böyle olur. Kişi gönlünü çıkarıp avucuna koyarak, başkalarının önünde mahcup olmadan dolaşabilmeli. Mutluluğa yükselmek için insana doğruluk gerekli; insanlık doğruluğun adıdır, inan. İnsan nadir değil, insanlık nadirdir; insan az değil, doğruluk azdır. Şimdi benim sana söylediğim söze benzer bir sözü de şair söylemiştir. Gezip dolaşan insan pek çoktur; fakat benim için aziz olan doğru, dürüst ve güvenilir kişidir. İnsan nadir değil, insanlık nadirdir; akıl doğru ve dürüst kişileri övmüştür” (KB, 862-869. b.).

Bu beyitler üzerine öğrencilerin düşünceleri alınır. Hayatlarındaki dürüst kişi örneklerinden örnekler vermeleri sağlanır. Doğruluğun kişiye kazandırdıkları üzerine düşüncelerini belirtmeleri istenir.

“Doğru ol, dürüst hareket et; doğruluk insanı mutlu eder. Hareketi doğru olan insan ne der, dinle; doğru insan her iki dünyayı da kazanır. Kişi gününün mutlu geçmesini isterse, bunun çaresini doğrulukta aramalıdır. Sen mutlaka zengin olmak istersen, bil ki, asıl zenginler kismetli doğrulukta bulmuşlardır. Büyüklüğü ve halka baş olmayı istersen, doğru yoldan şaşma. Kişi akıllı, tavrı ve hareketi doğru olursa, her iki dünyada güneşi parlar” (KB, 1289-1294. b.)

Bu beyitlerden yola çıkılarak dürüstlük değerinin insana kazandırdıkları belirtilerek konu özetlenir ve dikte yöntemiyle beyitler deftere yazdırılır.

4. Kutadgu Bilig ile Öz Denetim Değeri

Öz denetim değeri Kutadgu Bilig’de kendine hâkim olma, kendini kontrol etme, kendine dikkat etme, kendini düzeltme vb. konularla karşımıza çıkmaktadır. Yazar gerek kimliğiyle gerekse karakterler aracılığıyla “kendi kendine öğüt verme” amaçlı beyitlere yer vermiştir.

Öz denetimle ilgili bir giriş yapılır. Ardından Kutadgu Bilig’de yer alan öz denetim değerini içeren beyitlerin yer aldığı bir havuz oluşturulur.

“Şimdi yolunu düzelt, doğru hareket et, her iki dünyada da başköşeye geç” (KB, 6641. b.).

“İnsan gaflet içinde yaşarsa, pişman olması ve kendisini suçlu bulması gerekir” (KB, 1206. b.).

“Sen bu zalim dünyanın sana cefa edeceğini biliyordun, kendin gafil davrandın” (KB, 1237. b.).

“Kendini daha kötü olarak bildiğin için, ister istemez, halkın en seçkini oluyorsun” (KB, 5127. b.).

“Sen beylik ile mağrur olma, fazla kibir getirme; kendini koru” (KB, 5326. b.).

“Heva ve arzularına hâkim ol, akıl ile nefsin boynunu kır; insanlık nişanı ve akıllılık alameti budur” (KB, 6162. b.).

“Beni (mutluluğu) bulan kişi mütevazı doğalı, alçak gönüllü ve tatlı dilli olmalı. Kendini gözetmeli, aşırılığa gitmemeli, kötü ve çirkin işlere yaklaşmamalı” (KB, 703-704. b.).

“Bilgisizlere yaklaşma, kendine hâkim ol; kendine hâkim olan insan hayatını mutluluk içinde geçirir” (KB, 4452. b.).

“Diline hâkim olan kişi ne der, dinle; kendisine hâkim olan insan esenlik içinde yaşar” (KB, 965. b.).

“Hiçbir işte acele etme, sabırlı ol, kendini tut; sabırlı kişiler arzularına erişir” (KB, 1310. b.).

“İnsan için altın gümüş kıymetlidir; fakat kendine hâkim olan kişi, gümüşten daha kıymetlidir” (KB, 1725. b.).

Bu beyitler bir havuzda toplanır ve öğrencilerin havuzdan bir beyit seçmesi istenir. Seçilen beyitler üzerine öğrencilerden hazırlıksız konuşma yapmaları istenir. Öz denetime sahip olup olmadıkları ve çevresindeki örnekler üzerine konuşmaları istenir. Son olarak öğretmen tarafından öz denetim değeriyle ilgili genel bir değerlendirme yapılır.

5. Kutadgu Bilig ile Sabır Değeri

Kutadgu Bilig’de sabır değeri, başa gelen olumsuz bir durumda sükûnetle durumun geçmesini beklemek ya da bir şeyin gerçekleşmesi için zamanının gelmesini bekleme gibi farklı anlamlarla yer almaktadır. Sabır değerine sahip olan kişilerin her zaman kazanacakları vurgu-

lanmaktadır.

“İnsanlara karşı kaba söz söyleme; kaba sözün acısını gönül uzun yıllar çeker. Sana kim söverse, sen onu övmelisin; böyle olursa, o küstahlardan sen de asillerden sayılırsın. Cefa edenlere karşı vefa göstermeye devam et; yiğit olan vefa gösterir; kötülere, cefa eder. Yakınların, akraba ve kardeşlerin senden uzaklaşsalar bile, sen onlara karşı daima yakınlık göster, ey arkadaş. Eğer zalim sana zulüm ederse, sen onu affet, din yolu budur. Kul ve cariye suç işlerse, sen onların suçunu bağışla; bu suç bağışlamanın sevabını ahret için kendine azık et. Yiğitlik budur; bunun için er olanlar zahmete katlanıp ölümü bekleyerek sabırla dolaşır” (KB, 3430-3436. b.).

Bu beyitlerden yola çıkılarak sabır değerine sahip insanların neler kazanacakları üzerine öğrencilerin düşünmeleri sağlanır. Sabrın sınırı üzerine konuşulur. Çağrışımlar ve duygular kullanılarak sabır değerinin çağrıştırdığı duyguyu hissettiren bir şiir yazdırılır. Yazılan şiirlerin öğrenciler tarafından oluşturulan ritimle okumaları sağlanır.

6. Kutadgu Bilig ile Saygı Değeri

Kutadgu Bilig’de saygı değeri, saygılı olmanın öğütlenmesini içeren beyitlerle yer almakla birlikte eserdeki karakterlerin hâl ve tavırlarındaki saygı ifadeleri yer almaktadır. Özellikle baba-oğul arasında geçen karşılıklı konuşmalarda oğlunun düşüncelerini babasına açıklarken saygı çerçevesinde açıklaması, Ögdülmiş’in Odgurmuş’ın yanına giderken onu rahatsız etmemek için atından erken inip yürüyerek gitmesi vb. saygı değerini vurgulamaktadır. En çok saygının ise bilgiye olması gerektiği belirtilmektedir.

“Ömrünü tecrübeyle geçirmiş, bilgili kişi, ne der, dinle: Bilgisiz başköşede yer bulursa, başköşe eşik ve eşik de başköşe sayılır. Eğer bir bilgeye eşikte bir yer rastlarsa, o eşik başköşeden daha iyi ve yüksek olur. Bütün bu saygı bilgi içindir; dünyada yeri gerek başköşe, gerek eşik olsun” (KB, 261-264. b.).

“Bütün bu hürmet ve itibar akıl içindir; akılsız kişi bir avuç balçık gibidir” (KB, 297. b.).

“Şairin söylemiş olduğu söz de bu anlamdadır ve aynı fikri ifade eder: Bilginin kıymetini bilgili bilir, akla hürmet bilgiden gelir. Bilginin kıymetini deli nereden bilecek; bilgiyi, nerede bulursa bulsun bilgili alır” (KB, 471-473. b.).

Bilginin değerinden bahsedilir. Bilgi ve saygı değeri ilişkisi üzerine tartışma ortamı oluşturulur. Saygı değerine sahip kişilerin özellikleri üzerine konuşularak bu değere sahip olmanın önemi vurgulanır.

Bilginin kıymetini anlayacak olan kişiler yine âlimlerdir; bilgisiz olan biri bilgiye hürmet etmez denilmektedir. Bilge âlimlere saygı çerçevesinde nasıl davranılması gerektiği de şu beyitlerde geçmektedir.

“Diğer bir zümre de bilge âlimlerdir, onların ilmi halkın yolunu aydınlatır. Onları pek çok sev, onlardan hürmetle bahset; çok veya az, onların bilgilerini öğren. Faydalı ve zararlı şeyleri birbirinden ayırt ederek, doğru ve temiz yol tutan ki-

şiler bunlardır” (KB, 4341-4344. b.)

“Onlara malından hisse ayır, onları yedir içir; güler yüz ve tatlı sözle hizmetlerinde bulun. Sert ve kaba bir dil kullanma, onlardan çekin; onların eti yenmez, zehirdir. Onlara karşı sert ve kaba bir dil kullanma; tuz eklemek yedir, saygı göster, hürmet et” (KB, 4349-4350. b.).

“Onlardan biri bilge âlimlerdir; bunlar insanı devlet ve mutluluğa kavuşturur. Onları ağırla, ne derlerse yap; şeriat yolunu tut, hükümlerine itiraz etme, onların hürmetle eğil” (KB, 5551-5552. b.).

“Dünyayı yaşlandırmış, çok yaşamış, ak saçlı insan ne der, dinle. Bilgi ve erdem öğren, ona hürmet et; bu erdem sonra sana da hürmet getirir. Bilgi edin, anlayış sahibi ol, zamanını boş geçirme; zamanı gelince, o sana iyilik getirir” (KB, 3012-3014. b.).

Bu beyitlerde geçen ifadelerden yararlanarak saygı çerçevesinde nasıl davranılması gerektiği düz anlatım yoluyla açıklanır. Soru-cevap yöntemiyle öğrencilerin konuyla ilgili görüşleri alınır.

7. Kutadgu Bilig ile Sevgi Değeri

Kutadgu Bilig’de saygı değeriyle birlikte sevgi değeri de pek çok beyitte yer almaktadır. Karakterlerin karşılıklı sevgileri gerek hâl diliyle gerek kal diliyle ifade edilmektedir. Ayrıca eserde sevginin ne olduğu, sevgiyi anlama yolları gibi konular ayrıntılarıyla açıklanmaktadır.

“Hükümdar tekrar sordu: Ey Ögdülmiş, söyle, sevgilinin nişânesi nedir? Herkes sevdiğini iddia eder; bu iddianın manası nedir?” (1894-1895. b.)

Öğretmen bu beyiti okur ve öğrencilerden diyalogu tamamlamalarını ister. Sonrasında eserde geçen cevabı okur:

“Ögdülmiş yanıt verdi ve dedi ki: Baş üstüne; insan sevgilinin yüzüne bakınca, sevdiğini anlar. Göz için bakarken her şey örtülü olabilir; fakat gönül için örtü yoktur, bunu bilmelisin. Sevip sevmediğini anlamak isterse, kişi gönlüne bakmalı, bu gönülden anlaşılır. Sevgililerin yüzünde bunu belirten bir alamet bulunur; göz göze gelince, onlar birbirlerini anlar. Şair buna benzer bir söz söylemiştir; dinleyip anlamaya çalış, ey insanların karpuzu. Seven kişi yüzünden bellidir; ağzını açsa, sözünün manasında sevgi kendini gösterir. Birinin sevip sevmediğini bilmek istersen gözüne dikkat et; sana doğru bakınca gözünden belli olur” (KB, 1896-1902. b.).

“Gönül arzulararak kimi severse, her sözde onun adı dilinden düşmezmiş. Şu beyiti oku, kendisini sevdirmiş insan ne der; gönlü doyuran, sevgilinin yüzüdür. Gönül kimi severse göz daima onu görür; göz nereye bakarsa orada o uçar. Gönülde arzu ve dilek neyse, insan söze başlayınca daima ondan bahseder” (KB, 3478-3481. b.).

Bu beyitler öğretmen tarafından okunur ve sevgi üzerine konuşma halkası oluşturulur. Sevgiyi nasıl anlarsınız sorusu üzerine öğrencilerden görüş bildirmeleri istenir.

Öğrenciler sırayla sevgi değeriyle ilgili duygu ve düşüncelerini ifade eder.

“Hükümdarın huzurunda eğildi ve söze başladı; tatlı tatlı sözleriyle kendisini sevdirdi” (KB, 582. b.).

“Vezirin gönlü alçak ve dili yumuşak olmalı; böylelikle kişi kendini başkalarına sevdirebilir” (KB, 2229. b.).

“İnsanın doğası sakın olursa, ona hâlim denilir; nazik kişi kendini herkese sevdirebilir” (KB, 2623.b.).

“Alçakgönüllü kişi halk arasında sevimli olur; haşin ve kibirli kişiyse sevimsiz olur” (KB, 2232. b.).

“Kendini herkese sevdirmek istersen, sözün ve fikrin birbirine uygun, dilin tatlı olsun” (KB, 4280. b.).

Bu beyitler okunarak tahtaya yazılan sevgi nedenleri ile karşılaştırılır. Bunun üzerine öğrencilere söz verilerek aynılıkları ve farklılıkları yorumlamaları istenir. Sevgi değerine sahip olmanın önemi ve kişiye kazandıracakları vurgulanır.

8. Kutadgu Bilig ile Sorumluluk Değeri

Kutadgu Bilig toplum ve insanlar arası ilişkileri düzenleyen öğütlerin yer aldığı bir pendnamedir. Bu pendnamede toplumu oluşturan unsurların sorumluluklarına da yer verilmektedir. Genelde meslek gruplarının taşınması gereken özellikler belirtilirken meslek gruplarına mensup kişilerin sahip olmaları gereken sorumluluk değerine de vurgu yapılır. Aynı zamanda eserde kişilerarası iletişimde ya da aile fertleri arasındaki karşılıklı sorumluluklara da yer verilmektedir. Örneğin babası Ay Toldı'nın ölümü üzerine oğlu Ögdülmiş'in yuğ aşu yapması, ipekli kumaşlar dağıtması vb. davranışları ölen kişinin yakınlarının görevi, sorumluluğu olarak eserde yer almaktadır. Bu âdet ve gelenekler günümüzde de devam etmektedir. Kültür aktarımı açısından önemli olan bu beyitler gibi eserde toplumu oluşturan farklı grupların sorumluluklarının da anlatıldığı beyitler mevcuttur.

“Halkının senin üzerinde üç hakkı vardır; bu hakları öde ve onları zorluğa düşürme. Bunlardan biri memleketinde gümüş temiz kalsın, onun ayarını koru, ey bilgisi bol. İkincisi halkı adil kanunlarla idare et; birinin diğerine baskı kurmasına meydan verme, onları koru. Üçüncüsü bütün yolları emin tut; yol kesici ve haydutların hepsini ortadan kaldır. Böylece halkın hakkını ödedikten sonra, sen de onlardan kendi hakkını isteyebilirsin, ey cömert hükümdar. Halkın üzerinde senin üç hakkın vardır; bunu onlardan istemelisin, iyice dinle. Biri halk senin emirlerine hürmet etmeli, bu emir ne olursa olsun hemen yerine getirmeli. İkincisi hazine hakkını gözetmeli ve bunu vaktinde ödemelidir, ey eli açık. Üçüncüsü senin dostuna dost, düşmanına düşman olmalıdırlar. Böylece sen onlara karşı vazifeni yapmış, onlar da senin hakkını ödemiş olurlar” (KB, 5574-5583. b.).

Hükümdarın halkına karşı sorumluluklarına dile getiren bu beyitlerden yola çıkarak sorumluluk değeri üzerine öğrencilerin görüşleri alınır. Kendi sorumlulukları üzerine düşünceleri istenir. Bir vatandaş olarak bir evlat olarak bir öğrenci olarak bir abla/kardeş olarak bir

arkadaş olarak sorumlulukları üzerine çok yönlü düşünceleri sağlar. Daha sonra grup çalışması yapılarak rol oynama tekniği ile öğrenciler sorumlulukların ön plana çıktığı bir canlandırma yaparlar.

9. Kutadgu Bilig ile Vatanseverlik Değeri

Kutadgu Bilig’de vatanseverlik değeri eserin genelinde yer almaktadır. Vatanseverlik değerine sahip olan Yusuf Has Hacib toplumun farklı kesimleriyle ilgili bilgiler vermekte yönetime tavsiyelerde bulunmaktadır.

Türkçe dersinde öğretmen vatanseverliğin tanımını yapar. Bu değere sahip Yusuf Has Hacib’i tanıtır. Tüm bilgi ve yeteneğini vatanını daha iyi bir seviyeye taşımak için kullanarak Kutadgu Bilig’i yazdığını ve armağan ettiğini Kutadgu Bilig’den beyitlerle anlatır. Vatanseverlik değerine sahip olmanın verdiği güçle hükümdara bile öğüt vermekten çekinmediğini şu beyitle ifade eder:

“Ey hâkim, memlekette uzun süre hüküm sürmek istersen, kanunu doğru yürütmeli ve halkı korumalısın” (KB, 2033. b.).

“Halk vazifesini yaparsa beyler büyür, yükselir; üzengi varsa, kişi yuları kuvvetli tutar” (KB, 6110. b.).

Sonrasında hayallerim ve ben etkinliğinden yararlanılarak Yusuf Has Hacib’in vatani için ortaya koyduğu eser üzerinden öğrencilerin vatan için neler yapabilecekleriyle ilgili hayallerini yazılı olarak anlatmaları istenir.

10. Kutadgu Bilig ile Yardımseverlik Değeri

Kutadgu Bilig’de yardımseverlik değeri karakterlerin birbirlerine yardımı, muhtaçlara, ihtiyacı olanlara yardım ve Tanrı’nın kişiye yardım etmesi gibi farklı açılarla verilmektedir. Eserde hükümdarın bile yardıma ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

“Bir gün tek başına otururken, kederli kederli şöyle der: bu beylik işi ve emir vermek meselesi büyük iştir. Bakarsan, çok zahmetlidir ve bin bir türlü işi vardır; bütün bu işleri gören akıllı insan azizdir. Memleketin her işini kendim yapmam, yanımda bu işleri yapabilecek biri gereklidir. Bana şimdi seçkin, akıllı, bilgili ve yetenekli bir kişi gerekli. Bana candan bağlı, güvenilir, doğru, dürüst yaratılışlı, içi dışı bir ve işten anlar biri olmalı. Memleketin iç ve dış işlerini takip hususunda bana yardımda bulunmalı” (KB, 420-425. b.).

Öğrencilerin ne için ve kimlerin yardımına ihtiyaç duydukları üzerine görüşleri alınır. Yardımseverlik değeri için bir zihin haritası oluşturulur. Ortaya “yardımseverlik” yazılır ve anahtar sözcükler eklenir. Resim, sembol, şekil vb. çizilir. Gerekli görülen yerlerde alt başlıklar eklenir ve açıklamalar yazılır.

“(Doğancı, avcı ve okçu) yedirip içirerek, karınlarını doyurduktan sonra da, boş göndermemeli; neyi varsa, onlara ihsanda bulunmalı” (KB, 2560. b.).

“Halka faydalı ol, muhtaçlara yardım et; akrabalarına yakınlık göster, bağlarını aç” (KB, 3237. b.).

“Benimle beraber ol, bana yardım et; fakirleri destekle, onların durumunu düzeltmeye çalış. Bu senin için sevaplı bir iş ve benim için ise, iyi bir addır; buna karşılık kadir Tanrı sana her iki dünyayı nasip eder” (KB, 3261-3262. b.).

“Müslümanların işini gör, ihtiyaçlarına yardım et; Tanrı sana cennet verir, yerin başköşe olur” (KB, 3503. b.).

Bu beyitler okunarak yardımseverlik değerine sahip olmanın kişiye kazandıracığı olumlu duygular üzerine konuşulur. Empati kurmaları sağlanarak çevrelerindeki insanlarla ve yardıma muhtaç kişilerle ilgili yapılabilecekleri üzerine konuşulur. Öğrenciler gruplara ayrılır ve proje üretmeleri istenir.

Kutadgu Bilig’de yer alan on kök değer Türkçe derslerinde verilirken düz anlatım, soru-cevap, proje tabanlı öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenme, drama, rol yapma, hayallerim ve ben, altı şapkalı düşünme, zihin haritası, çağrışımlar ve duygular gibi pek çok yöntem-tenikten yararlanılarak verilebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kutadgu Bilig, içinde eski Türk kültürünü ve İslami motifleri barındıran kadim bir eserdir. Eser içinde pek çok değeri de bulundurmaktadır. Bu eseri inceleyen pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Kutadgu Bilig’de değerler eğitimi ve çocuk eğitimiyle alakalı olan çalışmalar da vardır. Tekşan (2012) çalışmasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (6, 7. ve 8. sınıflar) bulunan yirmi değeri betimsel analizle Kutadgu Bilig çerçevesinde incelenmiştir. Bağımsızlık, özgürlük ve vatanseverlik değerlerinin eserde yer almadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonucun eserler içinde kelime bazında yapılan değerlendirmeden kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira eser beyit, karakterler ve konu bağlamında ele alındığında bu değerlerin de eserde yer aldığı görülmektedir. Çalışmada Kutadgu Bilig’in Türkçe derslerinde değer öğretimi için kullanılmasının faydalı olacağı sonucuna varılmıştır. Bu sonuç çalışmamızı destekler niteliktedir. Bilgen (2019), yüksek lisans tezinde; Talim Terbiye Kurulunun Değerler Eğitimi Yönergesi’nde bulunan değerler bakımından incelenmekte ve bu eserin değerler eğitiminde materyal olarak kullanımı üzerinde durmaktadır. Örnek ders modellerinin de verildiği çalışmada Kutadgu Bilig’in değerler eğitiminde kaynak olarak kullanılmasının olumlu sonuçlarına değinildiği görülmektedir. Birkan’ın (2016) yaptığı çalışmada Bilgen’den (2019) farklı olarak yöntem ve tekniklerin yalnızca tanımlarının verildiği ve Kutadgu Bilig ile ilişkilendirilmediği görülmektedir. Bozkırlı (2015), doktora tezinde; Kutadgu Bilig’de bulunan eğitsel içerikli 118 beyit tespit ederek nicel bir çalışma yapmış ve araştırmanın sonucunda; Kutadgu Bilig’de yer alan eğitsel değerlerin güncel ve eğitimde uygulanabilir olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalar ve benzeri çalışmaların ortak özelliği Kutadgu Bilig’in değerler eğitimi için güncel ve uygulanabilir olduğu sonucudur. Kutadgu Bilig içinde pek çok değeri barındırmaktadır ve bu değerleri verirken eğitimde kullanılan yöntem-teknikleri uygulamak için uygun bir yapıdadır.

Sonuç olarak Kutadgu Bilig 2019 Türkçe Ders Öğretim Programı’nda yer alan on kök değeri de barındırmaktadır. Programda yer alan metin ölçütlerine de uygun olan Kutadgu Bilig usta bir kalemin elinden çıkmış edebî ve kültürel değer taşıyan zengin içerikli bir eserdir. Anlatımdaki açıklık, somut örnekler içermesi, kolaydan zora ilkesinin benimsenmesi, karşılıklı konuşmalar ve soru cevap yolunun kullanılması eserin ortaokul Türkçe dersinde kullanılabilirliği

ğini arttırmaktadır. Tarihten örnek şahsiyetlere işaret edilmesi, tanık gösterme, telmih, tevriye, mecaz, teşbih vb. gibi söz sanatlarından, atasözü ve özdeyişlerden yararlanılması edebî ve estetik açıdan eseri beslemektedir. Değerler eğitimi verilirken aynı zamanda öğrencilerde edebî zevkin geliştirilmesi ve kültür dünyalarının zenginleştirilmesi açısından da Kutadgu Bilig'den yararlanmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Kutadgu Bilig değerler eğitimde kullanılan düz anlatım, soru-cevap, eğitsel oyun, drama, proje, rol yapma, örnek olay, tartışma, işbirliğine dayalı öğrenme, proje tabanlı öğrenme, eğitsel oyun, vb. yöntem ve tekniklerin kullanılmasında kaynaklık edecek nitelikte bir eser olduğu sonucuna varılmıştır.

Değerler eğitiminin sunulması ve Kutadgu Bilig'in katkılarının arttırılması için şu öneriler geliştirilmiştir:

Sunulan etkinlik önerilerine ders planlarında yer verilebilir. Hazırlanan ders planlarının güvenilirliği ve geçerliliği uygulamalı olarak yordanabilir. Kutadgu Bilig'de yer alan diğer değerler incelenebilir. Farklı edebi eserler değerler eğitimi açısından incelenebilir. Öğrencilere değerler eğitimi verirken kültürel tarihimizi içeren Kutadgu Bilig gibi değerler eğitimine kaynaklık etmeye elverişli edebî eserlerin kullanılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Bilgen, S. (2019). Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. (No: 545132).
- Birkan, G. Z. (2016). Kutadgu Bilig'de Değerler Öğretimi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (No: 452181).
- Bozkırlı, K. Ç. (2015). Kutadgu Bilig'deki Eğitsel Öğelerin Tespiti ve Bu Öğelere Yönelik Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (No: 394788).
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2007). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dilâçar, A. (2016). *900. Yıldönümü Dolayısıyla Kutadgu Bilig İncelemesi* (5. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gupta, A., Sood, N., Tiwari, G. N., Kaushikee, Jindal, P. M. (2017). *Value education*. New Delhi: Vikas Publishing House Pvt. Ltd.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar Ahlâk Psikolojisi, Ahlâki Değerler ve Ahlâki Gelişme –Profesörlük Tezi-* Ötüken Neşriyat.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (26. baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). (2019). 38T<http://mufredat.meb.gov.tr> 38T

- Şimşek, T. (2021). Türkçe Öğretim Programlarında Yer Alan Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig'in İncelenmesi ve Örnek Metinler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Tekşan, K. (2012). Türkçe Dersi Değerler Eğitiminde Kutadgu Bilig'in Kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1-17. Doi: <https://doi.org/10.19171/uefad.679322>.
- Üstünel, Ö. Y. (2020). *Edim Bilimi Bakış Açısıyla Kutadgu Bilig*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yeşilyurt E. (2019). Değerler Eğitimine Uygunluğu Açısından Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin İncelenmesi: Bir Derleme Çalışması. *EKEV Akademi Dergisi* 23(77), 121-146. http://www.ekevakademi.org/Makaleler/1531122177_09%20Etem%20YESILYURT.pdf
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı). Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17. Doi: <https://doi.org/10.29250/sead.596929>
- Yılmaz, F. (2019). Kutadgu Bilig'de Yönetim ve Eğitim. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yusuf Has Hacib. (2008). *Kutadgu Bilig*. (Çev. Reşit Rahmeti Arat). Kabalıcı Yayınevi.